

Innlegg på Presteforeningens Landskonferanse

13. juni 2017

Av: Ingrid Rosendorf Joys, generalsekretær STL

Takk for anledningen til å snakke om presterollen i en livssynsmangfoldig virkelighet. Før jeg gjør det vil jeg si noe om min bakgrunn, sånn at dere kan ta alle forbehold og eventualiteter med det for øye.

Jeg er krybbekatolikk, altså født inn i en katolsk familie, tidlig syttital i St. Pauls menighet i Bergen. Begge mine foreldre var katolikker og alle fire besteforeldre. Kombinert med at tre av fire besteforeldre var født i Norge, var dette en sjelden kombinasjon av å være «helt norsk» og «helt katolsk». I St. Paul var vi et par tusen katolikker i et sogns som strakk seg fra Sogn og Fjordane og ned til Stord. Jeg vokste opp i en liberal tid for den Katolske kirke i Norge, den første optimismen fra Vat II hadde nok lagt seg, men messen ble feiret på nasjonalspråket og flere av endringene etter konsilet gjorde det litt mindre sært å være katolikk. (I parentes bemerket kan jeg si at det til stadighet var prester hjemme hos oss, på søndagsmiddag, julaften, i feriere osv, men de var utelukkende menn og hadde ikke ektefelle.)

Det til side. Jeg antar jeg først og fremst er invitert hit for å snakke om presterollen i et livssynsmangfoldig samfunn fordi jeg jobber som sekretariatsleder i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn. STL samler de 14 viktigste tros- og livssynssamfunnene i Norge, inkludert Den norske kirke, Den katolske kirke, muslimene, jødene, Human-Etisk Forbund, sikhene, buddhistene og hinduene. Vårt arbeid dreier seg om å drive dialog mellom tros- og livssynssamfunnene for å bedre kjennskapen til og kunnskapen om hverandre, utforske hverandres holdninger, meninger og verdier knyttet til sosialetiske spørsmål og andre eksistensielle så vel som hverdagslige tema, og få denne kunnskapen ut i samfunnet. Arbeidet vårt handler også – og i disse dager vi mange si, særlig – om å drive med tros- og livssynspolitik, og i så måte fungerer vi som en interesseorganisasjon på feltet. Vi er altså ikke en religiøs organisasjon, men en sekulær paraply som samler ulike tros- og livssynssamfunn. Vi ønsker oss et tros- og livssynåpent samfunn, som det er beskrevet i Stålsett-rapporten, som er basert på likbehandling og en aktiv og understøttende tros- og livssynspolitik.

Og da er vi allerede godt inne i tema for innlegget. Et livssynsmangfoldig samfunn og prestens rolle innenfor det. Og la oss da begynne med å slå fast at det er et livssynsmangfoldig samfunn. Det er det, og stadig mer så. For en generasjon tilbake var Norge relativt enfoldig, det var typisk norsk å være luthersk, og Loven om trdomssamfunn og ymist anna ble skrevet (1969) i en tid da 3-4 prosent stod utenfor statskirken. Nå står 30 prosent utenfor Dnk, og antallet er økende. Hvis vi ser på trossamfunnene der flesteparten av medlemmene har utenlands bakgrunn, ser vi at de vokser: Den katolske kirke, de muslimske trossamfunnene, de hinduiske, de buddhistiske, sikh-samfunnene, de ortodokse og ulike migrantmenigheter. Det er også et stadig økende antall som velger å stå helt utenfor noen organisert sammenheng.

Når vi så har fått et skille (eller et økt skille som mine venner i Hef ville ha sagt), mellom stat og kirke, er dette en riktig og viktig utvikling, og en erkjennelse av at en stat ikke kan holde seg med én konfesjon. Det er ikke en erkjennelse av at det var så ille med en statskirke. Det går bare ikke i et samfunn som ønsker å være åpent, inkluderende og pluralistisk. Men det er ikke til å stikke under stol at vi andre – trossamfunnene utenfor Dnk – levde relativt godt med en storebror som også var staten. Nå, når det ikke lenger er tilfelle, står vi i fare for å få tøffere kår for tros- og livssynssamfunnene, også økonomisk. Mens det tidligere var slik at Dnk fikk en sum, som deretter ble delt på antall kirkemedlemmer for å regne ut en hodepris som deretter ble tildelt de andre tros- og livssynssamfunnene, er vi nå i en situasjon der det skal tenkes nytt. Selvsagt kan man ikke ta utgangspunkt i Dnks finansiering *før* man beregner til de andre, det oppleves svært paternalistisk for oss andre, men praktisk, det var det. Særlig da medlemstallet i Dnk gikk ned og stykkprisen dermed gikk opp.

Så hvordan skal prestene i Den norske kirke forholde seg i den nye tiden, post-statskirke og i et tros- og livssynsmangfoldig Norge? Det tror jeg jo at dere finner godt ut selv, med et stort tilfang av oppgaver og ansvar, men jeg vil komme med 3 tips.

Tips 1 handler om å gi plass til de andre: Når statens forhold til Den norske kirke ble endre, ble også forholdet mellom de andre tros- og livssynssamfunnene og staten endret, og de andre tros- og livssynssamfunnenes forhold til Den norske kirke endret. Det betyr at Dnk – og prestene – plutselig er **på linje med de andre**. Dnk er et trossamfunn, prestene er tilknyttet et trossamfunn. Dette høres jo greit ut, men har noen viktige momenter. Å være på linje med de andre, betyr å slippe til

de andre, være på lag med, og ikke ta plassen til. En sykehusprest sa det slik: «Jeg har alltid trodd at jeg kunne snakke med alle mennesker, men så oppdaget jeg at ikke alle ville snakke med meg». Det er altså ikke slik at presten i institusjonene kan være statens eller det offentliges forlengede arm. Presten representerer sitt samfunn. Det kan han eller hun gjøre med en sende-organisasjon, ikke med stat eller institusjonen alene i ryggen. Det betyr at det må være plass for tros- og livssynsmangfoldet i institusjonene, **sammen med** institusjonsprestene og ikke som et fargerikt alternativ som passer best i festtaler. Når det er sagt kan jeg fortelle at på dette feltet skjer det mye spennende for tiden innenfor Chaplaincy-feltet, der både STL og institusjonsprestene er med.

(I parentes bemerket kan det jo synes som at også staten har fått med seg at prestene nå er ansatt i Dnk og at de som ikke er med, nettopp ikke er med – jfr revidert budsjettforlik og ekstrabevilling (utenom Dnks tilskudd) til de prestene som ikke ble med rettssubjektet Den norske kirke, men forble statsansatte.)

Tips 2 er å være en tydelig stemme, en tydelig religiøs leder på deres eget grunnlag. Nettopp fordi dere nå slipper å være litt staten, kan dere være helt Dnk. Og vi trenger tydelige stemmer i en tid der religionspolitikk ofte blir integreringspolitikk og identitetspolitikk. Vi trenger deres tydelige stemmer når enkelte politikere fortsetter å tenke at det er typisk norsk å være lutheraner og at det i alle fall burde være sånn. I alle endringsprosesser, og Den norske kirke er jo vitterlig i en stor endringsprosess, den største siden reformasjonen kanskje, bør man definere og redefinere kjernebudskapet og holde seg tett til det.

Likevel, Dnk er i en særstilling. Samtidig som vi sier at Dnk er et trossamfunn som de andre, vet vi jo alle at det ikke er hele virkeligheten. Den norske historien, kulturen, litteraturen osv er sterkt sammenvevd med den lutherske. Dette er ikke under press, og lar seg fint kombinere med nye impulser og større mangfold. I dag er Dnk 30 ganger større en det nest største trossamfunnet – Den katolske kirken – og 5000 ganger større enn Det mosaiske trossamfund. Dette innebærer selvsagt et særlig ansvar nettopp på vegne av det store fellesskapet av tros- og livssynssamfunn, men ansvaret må tas i kraft av å være størst blant mange, ikke å være stat.

Vi vet også at Dnk har noen felles oppgaver som de mindre ikke har. Disse må defineres og de må snakkes ordentlig om. Disse fellesoppgavene har en økonomisk og en prinsipiell side. Gravlundsforvaltningen fesk, er i 5 kommuner overdratt fra

Den norske kirke til kommunene. Det fungerer helt greit. Det er altså ikke slik at Dnk *må* drive den, kommunene kan gjerne overta, og evt delegere tilbake til Dnk der det er mest hensiktsmessig. Altså motsatt av i dag. Midlene som i dag går til gravlundsforvaltningen holdes selvsagt utenom de midlene som tildeles Dnk og som de andre får tilsvarende basert på. Det andre er begrepet «landsdekkende». Vi hører stadig i debatten at Dnk er landsdekkende. Til det er det å si at det også gjelder de andre tros- og livssynssamfunnene, i den grad de har medlemmer der. En jøde på Finnmarksvidden og en buddhist i Folldal må også betjenes, og da uten de stordriftsfordelene Dnk kan trekke på.

Tips 3 handler om gode fellesløsninger og rimelige særinteresser. Det er en krevende tid nå. Jeg mener jo at det er en av de mest spennende epokene vi er inne i når det gjelder tros- og livssynsfeltet. Vi får ny tros- og livssynslov (skulle hatt den på høring før sommeren, men den lar vente på seg) og vi får en stortingsmelding i løpet av 2018/2019 om en helhetlig tros- og livssynspolitik. Loven og politikken gir føringer for tros- og livssynssamfunnene og for medlemmene, men de sier også noe om hvilket samfunn vi skal være. I fjor – da STL feiret 20årsjubileum – skrev seniorforsker Cora Alexa Døving ved Senter for Holocaust og livssynsminoriteter en rapport om STLs fotspor i politikk og lovverk gjennom 20 år. Ett av funnene hennes er at prinsippet om likebehandling – som var utgangspunktet for STLs etablering – har gått fra å være nettopp et krav til å bli et premiss. Det finnes knapt en politiker i dag som vil argumentere mot likebehandling, eller for ulikebehandling, eller diskriminering av tros- og livssynssamfunnene.

Og det er her alle tros- og livssynssamfunnene har en viktig rolle å spille. Alene og sammen. I STL jobber vi for de **gode fellesløsningene og rimelige særinteresser**. Vi kan spille hverandre gode på dette feltet, men det fordrer en tydelig og ærlig dialog. I mange år har vi andre også lent oss på Dnk, tenkt at dere ordner opp. Nå er det annerledes. Ikke bare på grunn av skillet stat og kirke, men også fordi det spisser seg til på tros- og livssynsfeltet. Vi ser det over hele verden, og på vårt eget kontinent. I Norge har vi de siste tiårene valgt en annen retning, en retning med dialog og samarbeid. Den norske kirke har vært særlig viktige her, både som legitimerende kraft og som dem med muskler. Det trenger vi også framover, samtidig som vi nok må gå noen runder med oss selv. Hva er det vi er enig om, hvor er det det butter? Jeg tror vi kan tåle mye innenfor et uenighetsfellesskap, men vi skal også si ifra når særkravene ikke er rimelige, når de liberale rettighetene brukes i den illiberale tjeneste. I år – året med 500årsjubileum for Luther – har det vært fokus på de positive aspektene ved Luther og ved hans arv som bl.a er Den

norske kirke. Både individets rettigheter og ansvar har vært trukket fram, sammen med opplysningstid, demokratisering, menneskerettigheter og menneskets ukrenkelige verdighet. Vi vet at ikke alle følger samme spor. Og vi vet at verdier, holdninger, ja, til og med rettigheter kolliderer, og vil gjøre det også i fortsettelsen. Jeg tror vi må anerkjenne det, stå fast på det sentrale, men være raue i det perifere. Det er tros- og livssynssamfunnene sammen som med legitimitet – etter tjue års samliv i dialogens tjeneste – kan få inn nyansene som følger av erfaringen med levd liv. Vi har et ansvar for hverandre, fordi vi sammen skal bidra til at ny lov og melding blir inkluderende og åpen.

Takk for oppmerksomheten!